

KATSAUS KANSAINVÄLISTEN SUHTEIDEN TUTKIMUKSEEN

Martin Hollis ja Steve Smith (1990): *Explaining and Understanding International Relations*. Clarendon Press, Oxford, 226 s.

Hollisin ja Smithin yhteistyönä kirjoittaman teoksen olisi suonut ilmestyvän jo vuosia sitten. Tämä filosofin ja kansainvälisten suhteiden tutkijan erityisintressien yhteennivominen tuottaa selkeästi jäsentyneen kokonaiskuvan kuluvan vuosisadan länsimaisesta (pääasiassa angloamerikkalaisesta) kansainvälisten suhteiden tutkimuksesta. Aikaisemmista perusteoksista Hollisin ja Smithin työ poikkeaa metodologisten pyrkimystensä vuoksi. Kansainvälisten suhteiden lähestymistapoja tarkastellaan niiden keskeisten episteemisten ja metodologisten oletusten kautta. Ne voidaan tällöin sijoittaa nelikenttään sen mukaan, onko niiden päämääränä positivistis-analyttinen selittäminen vai hermeneuttinen ymmärtäminen, sekä sen mukaan lähtevätkö ne hankkimaan tietoa kokonaisuudesta vai sen osista käsin. Esitysteknisen rakenteensa suhteen teos muodostaa harmonisen kokonaisuuden. Määritelmällisten osioiden jälkeen tekijät esittelevät kansainvälisten suhteiden teorialaisten, että positivistiseen kausaalianalyysiin tukeutuvat opit käsitellään »ylhäältä alas», korkeimman tason holismista matalimman tason individualismiin, minkä jälkeen ylöspäin kiivetään hermeneuttikan avulla. Teoksen varsinainen anti, ellei synteettistä ja soveltavaa panosta lasketa, muodostuu tästä noususta, jossa Hollis kehittää ymmärtävää tapaa tarkastella kansainvälisiä suhteita.

Alkupuheenvuorossaan tekijät mainitsevat haluavansa teoksellaan osoittaa kansainvälisten suhteiden keskeiset kysymykset osaksi laajempaa keskustelua yhteiskuntatieteiden

teoriassa ja filosofiassa. Tämän tavoitteen toteuttaminen olisikin elintärkeää kansainvälisten suhteiden piirissä tehtävälle perustutkimukselle, etenkin kun arvosteltava teos katkaa vain kaksi selväpiirteisintä keskustelua.

Ensimmäinen keskusteluista on metodologinen. Perinteinen kausaalisuhteiden jäljittämiseen ja maailman ulkoiseen tarkastelemiseen perustuva positivismi on luonut kansainvälisten suhteiden tutkimukseen selittävän lähestymistavan, joka hahmottaa kansainväliset toimijat staattisten lakien alaisiksi. Toimijoiden käyttäytymistä voidaan ennakoita näiden induktion avulla löydettyjen ja empiirisesti testattujen lakien avulla. Mekaaniseen täsmällisyyteen tähtäävä ja inhimillisen tietoisuuden poissulkeva selittäminen on elänyt voimakkaana kansainvälisissä suhteissa lähinnä uusrealismin sisällöllisten argumenttien tuella. Kausaalilakien hahmottaminen on mahdollistunut tiettyjen kansainvälisiin suhteisiin oletettujen muuttumattomien voimien avulla. Tällaisia ovat olleet ihmisten itsekkyys ja oman edun tavoittelu, muut mielentilat ylittävä abstrakti järki sekä kansainvälisen järjestelmän anarkinen rakenne.

Positivismin haastajaksi teoksessa esitetään ymmärtävä hermeneutiikka, jossa tutkija tarkastelee omaa maailmaansa, joka ei hahmotu mekaanisten lainmukaisuuksien, vaan toimijoiden omien tulkintojen, määritelmien ja oletusten avulla. Inhimillistä toimijaa ei elottoman luonnon tavoin voida asettaa kausaalilakien sätkynukeksi, koska hänen tietoisuutensa puuttuu peliin ja antaa toiminnalle merkityksen. Toimijoiden käyttäytyminen on nähtävä tämän merkityksen kautta, joka puolestaan määrääytyy tilanteen toimija-asetelmasta ja toimijoiden välisiin suhteisiin liitettävistä odotuksista.

Teoksen metodologinen pyrkimys jää tietyiltä osiltaan täytymättä, kun tekijät lupaavan lähtöasetelman jälkeen hakeutuvat omille teilleen. Smith keskittyy kansainvälisten suhteiden tutkijana pääasiassa jo liikaa toistettuun teoreettisten lähestymistapojen sisällöllisten väittämien arviointiin (kappaleet 2, 5 ja 6) Hollisin liukuessa jossakin määrin puhtaan metodologiseen argumentointiin. Tämän seurauksena kansainvälisten suhteiden teoriassa tunnettujen perinteisten oppien, idealismin ja realismin, tarkastelu tapahtuu lähes yksinomaan hyvin tutussa viitekehityksessä, eikä niiden metodologisiin valintoihin (tai episteemiseen homogeenisuuteen) puututa juuri lainkaan. Sen sijaan Hollisin edustama hermeneutiikka jäsentyy »vaihtoehtoisen peliteorian» avulla erinomaisesti, mutta se kytkeytyy kansainvälisten suhteiden teorian kokonaisuuteen heikokkosti (tekijöiden yhteistyön ontuessa?).

Toinen laajempi yhteiskuntafilosofinen keskustelu, johon kansainvälisten suhteiden lähestyminen on teoksessa haluttu kytkä, on jo alussa mainittu mittelo episteemisen holismin ja individualismin välillä. Selvemmän muutamalla sanalla Hollisin ja Smithin tapaa saattaa yhteen kansainvälisten suhteiden teorioiden metarakenne ja teorioiden sisältämät episteemiset oletukset. Tarkastelu tapahtuu jaotteleamalla eri teorialaisten »tasoihin». Kansainvälisiä suhteita voidaan näin ollen lähestyä strukturalistisen realismin (Waltz, Gilpin, Krasner) tavoin kansainvälisen järjestelmän tasolla, jolloin järjestelmän rakenteesta löytyvät yksittäisten toimijoiden käyttäytymistä selittävät tekijät. Samalla tavoin holistisesti voidaan kansain-

välisäsuhteita lähestyä alemmalla tasolla. Valtio voidaan *selittää* kansainvälisen järjestelmän kaltaiseksi ylärakenteeksi sen sisällä tapahtuvalle intressiartikuloinnille tai *ymmärtää* niiksi sosiaalisiksi instituutioiksi ja säännöiksi, jotka muokkaavat sen sisällä tapahtuvaa toimintaa. Jos mennään edelleen valtion sisälle, byrokraattisten rakenteiden voidaan nähdä determinoivan yksittäisten päätöksentekijöiden valintoja tai luovan rooleja, joista käsin tilanteiden ymmärtäminen tapahtuu. Niin positivismi kuin hermeneutiikkakin toimivat kansainvälisissä suhteissa myös individualismiin perustuen. Hollisin ja Smithin (alunperin J. D. Singerin) tasoihin yhdistettyinä valtiot voivat toiminnallaan luoda kansainvälisen järjestelmän, byrokraatiat valtion sekä yksittäiset ihmiset byrokraatiat. Hermeneuttisesti tarkasteltuna kansainväliset toimijat rakentaisivat sosiaalisen kanssakäymisen säännöt ja instituutiot, eikä päinvastoin.

Stimulaattorina Hollisin ja Smithin yhteistyölle on epäilemättä toiminut tekijöiden v. 1986 *British Journal of Political Scienceen* kirjoittama artikkeli »Roles and Reasons in Foreign Policy Decision Making», jonka muunneltu versio jääkin kirjan 7:ntenä kappaleena yhteistyön ensisijaiseksi hedelmäksi. Waltzilaista strukturalismia ja peliteorioita käsittelevien kappaleiden metodologiseksi anniksi jää vanha totuus siitä, ettei sen enempää kansainvälisen järjestelmän rakenne kuin abstrakti rationaalisuuskaan kykene kannattamaan niitä välttämättömiä ja pysyviä lainmukaisuuksia, joita positivistinen tiede etsii. Todelliseen keskusteluun, niin sisällölliseen kuin metodologiseenkin, teos pääseekin vasta mainitussa 7:nnessä kappaleessa, kun kansainvälisiä suhteita strukturalistisesti ja individualistisesti lähestyvät »alimman tason» teoriat asetetaan vastakkain. Umpikujan johtaneesta keskustelusta, jossa valtioiden ulkopoliittikkaa *selitetään* joko valtioiden sisäisistä byrokraatioista tai päätöksentekoon vaikuttavien yksilöiden intresseistä käsin, päästään pois kytkemällä päätöksentekijöiden roolit vaihtoehtoiseen metodologiaan. Siinä, missä kausaalisesti tarkastellut byrokraattiset asemat pakottivat haltijansa tiettyyn valintaan, toimivat ne hermeneuttisesti lähestyttyinä tiettyjen valintojen mahdollistajina. Näin saadaan mukaan roolinhaltijan persoonallisuuden vaikutus rooliin ja valintatilanteeseen kohdistuvana tulkintana. Metodologioiden saattaminen vastakkain ja niiden esitteleminen saman esimerkin avulla on kansainvälisten suhteiden lähestymistapojen syvempiin metodologisiin yksityiskohtiin perehtymättömälle lukijalle herkullista luettavaa. Hollis on kiistämättä oman ideologiansa esittelyssä Smithiä etevämpi, mikä tekee lopputuloksesta jonkin verran manipuloivan.

Kirjan viimeisenä ja parhaana varsinaisena kappaleena Hollis hahmottelee vaihtoehtoisen peliteorian, jossa noudetaan valtioiden sisäistä kansainväliselle tasolle ja tarkastellaan, millä tavoin perinteiset peliteoriat muuttuvat, kun toimijoita johdattanut rationaalisuus vaihdetaan vain kunkin toimijan omassa tiedossa oleviin henkilökohtaisiin odotuksiin, tunteisiin ja kokemuksiin. Peliteoria hahmottuu episteesimisen individualismiin ja holismin vuorovaikutuksena. Kansainvälisten suhteiden desentralisoituneesta luonteesta huolimatta kanssakäyminen sisältää yhteisen kielen (eli sääntöjä ja merkityksiä), jonka avulla toimijoiden aikomukset välitty-

vät. Jos taas halutaan löytää toiminnan motiivit, on palattava valtion sisäisten toimijoiden peliin. Tässä pelissä yksilöiden motiivit määriytyvät sekä toiminnallisen aseman että henkilökohtaisen maailmankuvan mukaan.

Explaining and Understanding International Relations toimii erinomaisena oppikirjana tai vastaavana perehdyttävänä teoksena kansainvälisten suhteiden alalla. Sen puutteet ovat helposti korjattavissa, minkä vuoksi sen toiseksi huomattavaksi ansioksi saattaa muodostua se, että se kannustaa poikkitieteellisyteen kansainvälisten suhteiden tutkimuksessa. Keskeisinä puutteina voidaan pitää positivismin vaikutusten ja ilmenemismuotojen heikkoa esilletuomista sekä kummankin metodologian suhteellisen pintapuolista esittelyä. Tämän vuoksi teoksen syntetisoiva ja soveltava panos jää heikoksi, ja 'vaihtoehtoista peliteoriasta' kasvaa sen ainoa todellinen anti.

TEIJA TIILIKAINEN